

Aantal broedparen van meeuwen en sterns in de IJmond in 2005

Fred Cottaar

Inleiding

De meeuwen in de IJmond werden in 2005 voor de 19^e keer in successie geïnventariseerd. Ieder jaar geeft weer nieuwe veranderingen en aanvullingen en daar was 2005 geen uitzondering op. De herkolonisatie van het Forteiland ging door. De aantallen dakbroeders namen sterk toe, zowel Kleine Mantelmeeuw als Zilvermeeuw, in het industriegebied van IJmuiden, terwijl op het CORUS-terrein weer lagere aantallen dakbroeders werden gevonden. Ook de grootste gemengde kolonie op het Middensluiseland moest inleveren. Genoeg stof voor weer een jaaroverzicht waarin het wel en wee van de IJmondse meeuwen wordt belicht.

Gebied en methode

Aangezien gebied en methode vrijwel niet veranderd zijn, wordt hiervoor verwezen naar de uitgebreide beschrijving in Cottaar (2004). De enige verandering, die in 2005 plaats vond, was de wijze van tellen van het aantal broedparen op het Forteiland. Omdat de afgelopen jaren weer kleine aantallen tot broeden waren gekomen, was een aantalschatting vanaf de vaste wal nog te doen. Echter, toen in 2005 de aantallen behoorlijk toenamen, waren we genoodzaakt een andere methode te gebruiken. Deze kwam er op neer dat we het Forteiland eind mei bezochten om het aantal nesten te tellen.

Overzicht per soort

De **Stormmeeuw** stond net als een jaar eerder zwaar onder druk. Het totaal aantal broedparen daalde voor het eerst sinds 1995 onder de 100 en kwam uit op 96 paar. Vervolging op het CORUS-terrein (Cottaar & Vogelzang, 2005) en predatie door onder meer de Vos op het sluisencomplex laat een afnemende tendens van het aantal broedvogels zien. Op het CORUS-terrein werden de laagste aantallen gevonden sinds

1995. Het topjaar was 1997 met 179 paar! Sindsdien nemen de aantallen gestaag af tot 68 paar in 2005. Vrijwel alle vogels broeden hier nu op verhogingen en daken. De paren die nog op de grond of op makkelijk toegankelijke plaatsen voor de mens proberen te broeden doen dat vrijwel zeker zonder resultaat. Nesten zijn ineens verdwenen en uiteindelijk verlaten de vogels zelfs hun territoria (Cottaar & Vogelzang, 2005). Dit laatste zal te maken hebben met de jarenlange vervolging, waardoor vogels nu na verstoring vrij snel verdwijnen. Op het sluzencomplex werd al jaren door enkele tientallen paren gebroed op een opslagterrein bij de Noordersluis. Vorig jaar werd deze kolonie gepreedeerd door de Vos. In 2005 waren nog maar enkele paren aanwezig, maar werden in de directe omgeving meerdere territoriale paren gevonden. Onder andere op daken van woonboten en moeilijk toegankelijke plekken op het sluzencomplex. Enkele paren wisten hier zelfs met succes jongen groot te brengen. De voormalige kolonie was echter weer snel verlaten op één paar na, dat vrij hoog op balken broedde. Dit paar kreeg uiteindelijk twee kuikens, maar deze waren na een paar dagen verdwenen. Het enige paar buiten CORUS en het sluzencomplex broedt op één der daken in het industriegebied tussen de Kleine Mantel- en Zilvermeeuwen. Dit territorium is overigens al jaren bezet.

De **Kleine Mantelmeeuw** heeft duidelijk zijn beste tijd gehad in de IJmond. In 2004 werden al 200 paar minder gevonden dan in het topjaar 2003 (2378 paar). In 2005 was dit er nog eens 350 paar minder en werd het totaal aantal broedparen vastgesteld op 1825. De afname kwam vrijwel geheel op het conto van het sluzencomplex, vooral het Middensluiseland. Hier werden maar liefst 433 paar minder gevonden dan in 2004. De vermoedelijke oorzaak van het veel lagere aantal was de nog niet eerder vertoonde massale begroeiing van het Middensluiseland met Fijne Kervel. Hierdoor was het eiland - in tegenstelling tot het afgelopen jaar toen de vegetatie erg laag was - vrijwel onbegaanbaar. Later in de tijd, tijdens de kuikenperiode was het terrein weer beter te betreden, doordat de Fijne Kervel vrijwel was afgestorven. In augustus werd het Middensluiseland weer geheel geel gekleurd door de massaal bloeiende Zandkool. Het CORUS-terrein gaf in 2005 een iets lager aantal te zien dan in 2004 (respectievelijk 114 en 127 paar). Het dak van de Velserkom, gelegen aan de Tweede Rijkswaterhaven, laat een toenemend aantal paren zien (2 paar in 2003, 5 paar in 2004 en 7 paar in 2005). Eén paar broedde op het dak van 'Zaanbever'. Ondanks het vrijwel verlaten van de IJbunker werden in het gehele industrieterrein toenemende aantallen op daken broedende Kleine Mantelmeeuwen gevonden. (386 paar in 2004 en 453 paar in 2005). Opvallend was dat Kleine Mantelmeeuwen steeds meer de Zilvermeeuwen achterna gaan wat betreft het broeden op kleinere daken en zelfs nu op dakkapelletjes. Iets wat tot nu toe vrijwel niet gebeurde. Ook toenemende aantallen op het Forteiland (32), alwaar in 2004 weer de eerst vijf paar broedde sinds 1988 (Cottaar & Verbeek, 2005b).

Van de **Geelpootmeeuwen en hybriden** werd dit jaar niet veel teruggevonden. Totaal twee territoria tegen acht het afgelopen jaar. De meeste broedparen en herkenbare exemplaren (aan de hand van kleurringen) werden dit jaar niet meer gezien. Dit had in zijn geheel te maken met het verlaten van de kolonie van de IJbunker, vanwege predatie door de Vos. Enkele van deze vogels zijn nog wel gezien, maar ze hebben niet gebroed. Uiteindelijk zijn nog twee, bekende, territoria bezet teruggevonden: één op een dak in het industrieterrein en één op het Middensluiseliland. Van beide vogels is niet bekend of met succes is gebroed.

Het aantal broedparen van de **Zilvermeeuw** neemt langzaam maar gestaag af. In 2005 werden totaal 1553 paren vastgesteld tegen 1598 in 2004 en 1627 in 2003. Nadat de soort vorig jaar een gevoelige tik had gehad op één van de daken bleek dat in 2005 op de overige daken al weer een toename werd vastgesteld. Het zijn vooral de grote grinddaken van de visverwerkende industrie en toeleveringsbedrijven ten zuiden van de Haringhaven, die voor de toename zorgen. De aantallen in de grote gemengde kolonie op het Middensluiseliland en op CORUS namen af ten opzichte van 2004 (van respectievelijk 220 naar 126 en van 340 naar 291 broedparen). Maar een toename werd weer vastgesteld op het Forteiland, alwaar de aantallen toenamen van 26 paar in 2004 naar 85 in 2005. Het kan dus snel gaan bij deze hervestiging, vooral als de soort elders onder druk staat. De aantallen in het industriegebied van Velsen-Noord bleven klein en vrijwel gelijk.

In 2005 werd wederom niet door **Visdieven** gebroed. Dit jaar werden wel af en toe exemplaren opgemerkt, maar van broeden was geen sprake. De laatste broedgevallen dateren al weer van 2001.

Tabel 1. Aantal broedparen meeuwen en sterns in de IJmond 2005.

Gebied	Storm- meeuw	Kleine Mantel- meeuw	Geelpoot- meeuw & hybrides	Zilver- meeuw	Visdief
Havens en industriegebied	1	453	1	1024	0
Forteiland	0	32	0	85	0
Sluizencomplex	27	1218	1	126	0
CORUS-terrein	68	114	0	291	0
PEN-terrein	0	0	0	3	0
Velserkom	0	7	0	3	0
Crown van Gelder	0	0	0	1	0
Zaanbever	0	1	0	20	0
Totaal	96	1825	2	1553	0

Predatie/Verstoring

Menselijke verstoring werd niet echt waargenomen op en rond de grote daken van het industriegebied. Des te opvallender was het dat een aantal daken dit jaar vrijwel kuikenvrij waren. Nog opvallender, en wel op klaarlichte dag, was het feit dat er op het Middensluiseland dit jaar wederom een actieve eierapper werd betrapt. Hij klaagde er trouwens over dat er nog maar weinig eieren waren en dat vermoedelijk iemand anders hem al voor was geweest. Aangezien deze lieden vaak één ei uit een drielegsel meenemen, was het opvallende aantal tweelegsels tijdens de nestentelling op 23 mei geen verrassing. Uiteindelijk bevatte maar 51% van het aantal nesten met eieren een drielegsel. Hoe anders was het percentage drielegsels op het Forteiland (67%), waar geen verstoring plaats vindt.

Ook in 2005 had de Vos nog steeds een territorium op, in en rond de IJbunker en het industriegebied. Regelmatig vertoon van deze predator op de IJbunker resulteerde erin, dat er in het geheel niet gebroed werd en er alleen vier weinig opvallende nesten werden aangetroffen. De meeste meeuwen staan wat ongemakkelijk om zich heen te kijken en ondernemen totaal geen actie. Het is opvallend dat er nog steeds tientallen paren op de IJbunker aanwezig zijn die hun territorium kennelijk niet willen opgeven. Zoals het de afgelopen jaren ook al het geval was werden in de uitvliegtijd regelmatig Vossen in het industriegebied aangetroffen, die hun voorraadkast aanvulden met van het dak gevallen kuikens en jongen meeuwen die tijdens vlieg oefeningen op de grond terecht gekomen waren. Dit uiteraard onder luid gealarmeer van de meeuwen, waardoor Reintje makkelijk te traceren was.

Buizerd en Havik gaven weer de nodige onrust onder de broedvogels op het Middensluiseland. Het waren echter de broedende Scholeksters die deze roofpieten het eerst aan zagen komen en luid gingen alarmeren. Hierop werd meteen gereageerd door de meeuwen. Wederom werd dit jaar vastgesteld dat beide soorten roofpieten het niet op de meeuwen hadden gemunt, maar op de aanwezige Konijnen.

Industriegebied Beverwijk

Eind juni 2005 werd het industriegebied van Beverwijk bij toeval bezocht op doorreis naar het CORUS-terrein. Op meerdere daken werden toen Zilvermeeuwen aangetroffen. De aanwezigheid gaf vermoedens dat hier sprake was van broedgevallen en vervolgsbezoeken zouden hier meer duidelijkheid over moeten geven. Begin juli bezocht Joop Vogelzang een gedeelte van het gebied een tweetal keren. Tijdens deze bezoeken werden opvallend veel paren met jongen aangetroffen. Regelmatig werden bedelende jongen gezien en werden ook jongen gevoerd. De waarnemingen in deze tijd, dat moge duidelijk zijn, geven een minimum aantal paren aan

en omdat niet het hele gebied is bezocht is hier duidelijk sprake van een ondertelling. Maar toch.... we hebben nu in ieder geval het bewijs dat er al op vrij grote schaal gebroed wordt. Het aantal broedparen wordt vooralsnog geschat op 31 paar Kleine Mantelmeeuwen en 51 paar Zilvermeeuwen. Meerdere bezoeken zullen in 2006 duidelijkheid moeten geven over het totaal aantal paren dat hier broedt. Dat zal nog een hele klus gaan worden met de grote hoeveelheid daken, die slecht bereikbaar zijn. Een aantal jaren geleden was dit gebied al eens gecontroleerd, maar toen konden geen broedgevallen worden vastgesteld. Een inventarisatie rond de Zwarte Markt in 2003 leverde een broedgeval van Kleine Mantelmeeuw en twee paar Zilvermeeuwen op (Geelhoed & Swaan, 2003). De bezetting van dit gebied is dus pas op zijn hoogst een aantal jaren aan de gang. Kolonisatie kan echter zeer snel gaan, zoals de ervaring in IJmuiden heeft geleerd.

Samenvatting

Het aantal Stormmeeuwen nam wederom af. In 2005 kwam het aantal onder de 100 te liggen. Hiervan broedden de meeste, zoals al de laatste jaren het geval was, op het CORUS-terrein. Vrijwel alle paren broedden hier op daken en verhogingen. Dit in tegenstelling tot de broedvogels op het sluisencomplex, die vrijwel allemaal op de grond pogen te broeden. Een enkel paartje wordt gevonden op een (reserve)sluisdeur. Het enige paartje in het industriegebied broedde op een dak. Dit territorium wordt al jaren bezet. Het totaal aan Kleine Mantelmeeuwen nam af. Dit kwam voornamelijk op het conto van de kolonie op het Middensluiseland. Maar wat een toename op de daken in het industriegebied! Het aantal dakbroeders voor de IJmond kwam dit jaar uit op 581 paar, tegen 386 in 2004 en 313 in 2003. Speculaties over deze toename zijn eenvoudig. Het niet kunnen broeden op de IJbunker en de lagere aantallen op het Middensluiseland kunnen makkelijk de toename op de daken in het industriegebied verklaren. Toch worden ook nog steeds vogels van buiten onze regio aangetrokken. Dit is bewezen aan de hand van gekleurde vogels. De Geelpootmeeuwen en hybriden hebben het zwaar te verduren. Aangezien de meeste vogels broedden op de IJbunker zijn hun territoria volledig verloren gegaan (predatie door de Vos). Waar deze vogels, waarvan de meeste gekleurde zijn, nu uithangen is onbekend. Een aantal vogels werd éénmalig tijdens de broedtijd gezien. Ook de Zilvermeeuw zorgde voor een spectaculaire toename van het aantal dakbroeders (1360 paar). Nu was wel in 2004 (976 paar) het aantal afgenomen vanwege predatie op de IJbunker, maar als we kijken naar de aantallen dakbroeders in 2003 (1052) dan is duidelijk dat de groei er nog goed inzit. Grondbroeders deden het slecht op het Middensluiseland, maar daar stond tegenover dat de herkolonisatie van het Forteiland onverminderd door gaat.

Meer daken, dus ook meer potentieel broedgebied voor de meeuwen. Daardoor dus ook nog groei, zoals dit jaar duidelijk bleek. Het wordt echter steeds moeilijker om alle daken goed te inventariseren, en daar beginnen we steeds vaker tegen aan te lopen. In 2005 konden niet alle daken goed bekeken worden. Afsluiting van delen van de kade en meer toezicht maken het er niet makkelijker op. Het lijkt erop dat we met ingang van dit broedseizoen niet echt meer een goed beeld kunnen gaan krijgen van het totaal aantal dakbroeders. De aantallen van 2005, zoals vermeld in tabel 1, moeten dan ook duidelijk als een minimum worden gezien. Buiten predatie en verstoring leek ook een natuurlijke ontwikkeling op het Middensluiseland van invloed te zijn op het aantal broedvogels. Hoge en dichte vegetatie lijken niet aantrekkelijk te zijn om in te gaan broeden. Met een afname van 433 paar Kleine Mantelmeeuwen en 94 paar Zilvermeeuwen leek dit eigenlijk wel een duidelijke zaak. Predatie door mensen wordt nog steeds vastgesteld. Het blijft voor een aantal personen toch aanlokkelijk om eieren te rapen in de kolonie op het Middensluiseland.

Discussie

De eerste bezoeken in de IJmond vinden al plaats vanaf half maart. Het valt dan al op dat veel Zilvermeeuwen een territoria hebben ingenomen. Als vanaf eind maart de eerste Kleine Mantelmeeuwen de kolonies gaan bezoeken zullen een aantal Zilvermeeuwen al moeten omzien naar een andere stek. Vele zullen nog volgen in de weken daarop. Al lijken de Zilvermeeuwen het nog voor het zeggen te hebben op de daken, de Kleine Mantelmeeuw lijkt steeds meer terrein te gaan winnen; zelfs op plaatsen - waar ze vroeger geen interesse in hadden - als kleinere grinddaken en dakkapellen. Ze zijn nu duidelijk meer verspreid over het gehele industrieterrein. Voor 2005 hadden ze eigenlijk alleen maar oog voor grote daken, vaak voorzien van grind en werd een enkel paartje elders aangetroffen. Met de Grote Mantelmeeuw wil het in de IJmond nog niet erg vloten. Dit in tegenstelling tot in de rest van Nederland, waar het aantal broedparen voor 2003 uitkwam op minimaal 23 (van Dijk et al., 2005). Ook dit jaar is weer de gehele IJmond op z'n kop gezet, maar het bleef bij een 4^e kalenderjaar vogel, die begin april met wat strootjes aan het rommelen was. Toch werden er in de broedtijd, buiten de tot ca 100 aanwezige onvolwassen vogels die regelmatig op het strand en in de haven vertoefden, ook zeer regelmatig adulte vogels gezien. Deze worden vooral op het strandje van het Forteiland en maar af en toe in de haven waargenomen. Overigens was het totaal aantal, zowel onvolwassen als adult, dit jaar opvallend hoger dan de afgelopen jaren. Wat er allemaal in de toekomst staat te gebeuren is niet te voorspellen. Eén ding is nu zeker en dat is dat in het najaar van 2006 begonnen zal worden met het afgraven van het grootste gedeelte van het

Middensluisceiland (Van Wieringen, 2006). Er blijft dan nog ongeveer een derde van de landtong over. De grootste grondbroedende kolonie Kleine Mantelmeeuwen en Zilvermeeuwen zal dus gaan verdwijnen. Hopelijk zullen de meeuwen het overgebleven deel, wat voor hen ingericht zal gaan worden, in bezit gaan nemen. Alle broedparen van de afgelopen jaren zullen er echter niet terecht kunnen, daar is het terrein simpelweg te klein voor geworden. Er zal dus ongetwijfeld dispersie plaats vinden naar andere kolonies in de IJmond en langs de kust. Geringde vogels zullen hierover hopelijk een antwoord geven. Gezien de trend van de laatste jaren zullen veel vogels zich zeer waarschijnlijk vestigen op de daken van het industrieterrein.

De herkolonisatie op het Forteiland gaat gestaag door. De Zilvermeeuw begon als eerste weer te broeden met vier paar in 2003. In 2004 waren dat al 26 paar en in 2005 nam het aantal toe tot 85. De Kleine Mantelmeeuw begon een jaar later dan de Zilvermeeuw. In 2004 werden vijf paar vastgesteld en in 2005 steeg dat aantal tot 32 paar. Er is nog genoeg ruimte voor uitbreiding, maar omdat er ook andere activiteiten op het Forteiland plaatshebben zal de uitbreiding niet ongebreideld door kunnen gaan. Overigens zijn de aantallen van 1987 (het laatste jaar zonder predatie) voor de Zilvermeeuw nog lang niet in zicht, want toen broedden er 398 paar. De Kleine Mantelmeeuw was toen net in opkomst in de regio en broedde toen met 38 paar op het Forteiland.

Verder staat er nog het één en ander te gebeuren in het industriegebied van de IJmond. De activiteiten rond de IJmondhaven (Derde Haven) zijn opgestart en de eerste gebouwen verrijzen. Ook elders worden nog verschillende gebouwen uit de grond gestampt en dat zijn natuurlijk allemaal potentiële broedplaatsen voor meeuwen. De aantallen kunnen dus wat dat betreft alleen maar toenemen. Echter het inventariseren van al die daken is geen makkie en het wordt er niet makkelijker op. Delen van de haven waar je vroeger eenvoudig kon komen zijn nu slecht bereikbaar. Daardoor verdwijnen ook de plekje waar je mooi op daken kon kijken of ze zijn verdwenen achter een hek of slagboom.

Dankwoord

Kees Camphuysen, Kees en José Verbeek en Joop Vogelzang worden bedankt voor hun bijdrage in de inventarisatie van de IJmond. Ton van de Ven (CEBO-Holland), Leen de Jager (beheerder Forteiland), CORUS en Rijkswaterstaat (dienstkring Noordzeekanaal) worden bedankt voor hun bereidwillige medewerking om ons op hun terrein toe te laten.

Literatuur

- Cottaar, F., 2004. Aantal broedparen van meeuwen en sterns in de IJmond in 2003. *Fitis* 40(2): 94-104.
- Cottaar, F. & Verbeek, K., 2005a. Meeuwenonderzoek op de IJbunker, IJmuiden, broedseizoen 2005. Verslag. Haarlem
- Cottaar, F. & Verbeek, K., 2005b. Meeuweninventarisatie Forteiland, IJmuiden 2005. Verslag. Haarlem.
- Cottaar, F. & Vogelzang, J., 2005. Aantal broedparen van meeuwen en steltlopers op het CORUS-terrein, Velsen, 2005. Verslag. Haarlem.
- Dijk, A.J., van, Dijkse, L., Hustings, F., Koffijberg, K., Schoppers, J., Teunissen, W., Turnhout, C. van, Weide, M.J.T. van der, Zoetebier, D. & Plate, C., 2005. Broedvogels in Nederland in 2003. SOVON-monitoringrapport 2005/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Geelhoed, S.C.V. & Swaan, A.H., 2003. Inventarisatie van flora en fauna ten behoeve van natuurtoets. Beverwijkse Bazaar. BFO-rapport 0061. BFO, Egmond-Binnen
- Wieringen, M. van, 2006. Ecologisch advies inkorten Middensluiseland-west. Rijkswaterstaat Noord-Holland, intern advies (in prep.)

Fred Cottaar, Lutulistraat 42, 2037 CB Haarlem, fred.cottaar@tiscali.nl.